

Karadeniz Ereğli Divan ve Köylerinin 19. Yüzyıl Ortalarındaki Sosyoekonomik Durumu

The Socioeconomic Status of Karadeniz Ereğli Divan and Villages in the Middle 19th Century

Tansu Hilmi HANÇER

Zonguldak Bülent Ecevit
Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
Zonguldak, Türkiye

Department of Economics,
Zonguldak Bülent Ecevit
Üniversitesi, Faculty of Economics
and Administrative Sciences,
Zonguldak, Turkey

öz

Bu çalışma Karadeniz Ereğli'nin divanlardan ve köylerden oluşan kırsal kesiminin 19. yüzyıl ortalarındaki sosyal ve ekonomik yapısına ışık tutmak amacıyla yapılmıştır. Verilerin kaynağını Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde (BOA) bulunan Maliye Nezareti kataloglarındaki 1844-45 yılına ait ML. VRD. TMT. d fonunda kaydedilmiş 35 adet Temettuat Defteri teşkil etmektedir. Karadeniz Ereğli'nin kaza merkezini inceleyen temettuat defterleri kaynaklı tez çalışmasının tamamlayıcısı olması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle Karadeniz Ereğli'nin tarihi hakkında bilgiler verilmiş ardından temettuat defterlerinin amacı ve niteliği açıklanmıştır. Defterlerden yerleşim birimlerinin sayısına, isimlerine, hane sayılarına ve tahmini nüfuslarına ulaşılmıştır. Edinilen veriler temettuat defterlerinin arşivdeki numaralarına göre sıralanarak tablo haline getirilmiştir. Bölgeye mahsus bir idari birim çeşidi olan ve incelediğimiz temettuat defterlerinde çok sayıda bulunan divanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Yerleşim biriminin gelir miktarları ve nüfus içinde büyük önemi ve etkisi olan gelir sahibi kişilerin sayısı ile oranı belirlenmiştir. Hanelerin ve kişilerin toplam ve ortalama gelir tutarları hesaplanmıştır. Gelirlerin niteliksel farklılıkları, kayıtlardaki zirai ve ziraat harici gelirler ayrılarak incelenmiştir. Vergilerin toplamları ve hane ortalamaları belirlenmiş; yerleşim birimlerindeki vergilerin nicelikleri ve nitelikleri açıklanmıştır. Son olarak toplam vergilerinin gelir içindeki oranı hesaplanmış, yerleşim birimlerine göre karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Divan, Karadeniz Ereğli, Temettuat Defterleri

ABSTRACT

This study was carried out to shed light on the social and economic structure of the rural part of Karadeniz Ereğli consisting of divans and villages in the middle of the 19th century. The source of the study data is 35 Temettuat Registers recorded in 1844-45 in the ML. VRD. TMT. d fund, which is related to the Ministry of Finance in The Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Turkey (BOA). It will be a complement to our thesis study, which examined the district center before. In the study, first of all, information about the history of Karadeniz Ereğli is given, and the purpose and quality of the temettuat registers, which are the source of the datas, are explained. The obtained datas were arranged according to the book numbers in the archive and tabulated. Then, the number of rural settlements and the estimated populations in these settlements were reached. Information is given about the divans, which are a type of administrative unit specific to the region and which are found in large numbers in the temettuat registers that we have examined. In addition, the number and proportion of people with income, who have great importance and influence in the total population, were determined. After the total incomes in the settlements were determined, the amounts of households and personal incomes were calculated. The qualitative differences in incomes were analyzed by separating the agricultural and non-agricultural incomes in the records. Information about the tax structure was given, the totals of taxes determined as the income item of the state and the household averages were determined; settlements were compared. Finally, the ratio of total tax to income was calculated and compared according to settlement units.

Keywords: Divan, Karadeniz Ereğli, Temettuat Registers

Giriş

Karadeniz Ereğli ilk çağda bu bölgeyle yoğun ilişkisi olan Yunanlılar tarafından kurulmuştur. Yunan şehir devletlerinden biri olan Megara'nın halkı Karadeniz kıyılarındaki bölgelerle bağlarını geliştirmiş ve Heraklea Pontica adı verilen Ereğli'yi M.Ö. 6. yüzyılda kurmuştur. Coğrafi konumu, güzel ve kullanışlı bir doğal limana sahip olması bu girişimin sebebidir. Marmara Denizi'ne yakınlığıyla Karadeniz sahilleri ile Yunanistan arasında önemli bir ticari durak olmuştur. Ereğli M.Ö. 74 yılında Roma İmparatorluğu'na tâbi olmuş ve Bithynia Eyaleti'ne bağlanmıştır. Ardından Bizans'ın egemenliğinde kalan şehir, Bizans'ın da parçalanmasıyla Trabzon Rum İmparatorluğu tarafından yönetilmiştir. 14. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Osmanlı Devleti'nin buradaki önceliği denizcilikle ilgili olmuştur. Karadeniz Ereğli'nin yer aldığı Anadolu'nun Batı Karadeniz kıyıları hem tersanelerin bulunması hem de diğer bölgelere açığ tedarik etmesi

Geliş Tarihi/Received: 28.04.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 22.06.2022

Yayın Tarihi/Publication Date:
28.09.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Tansu Hilmi HANÇER
E-posta: hancertansu@gmail.com

Atf: Hançer, T. H. (2022). Karadeniz Ereğli Divan ve Köylerinin 19. Yüzyıl Ortalarındaki Sosyoekonomik Durumu. *Turcology Research*, 75, 492-504.

Cite this article: Hançer, T. H. (2022). The Socioeconomic Status of Karadeniz Ereğli Divan and Villages in the Middle 19th Century. *Turcology Research*, 75, 492-504.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

bakımından gemi üretimi için önemini hiçbir zaman kaybetmemiştir (Ekinci, 2013: 28). Kaza merkezinin 19. yüzyıl ortalarındaki sosyoe-konomik yapısı incelendiğinde gemi inşa sektörünün yoğun şekilde devam ettiği tespit edilmiştir (Hançer, 2010).

Karadeniz Ereğli'nin Osmanlı Devleti'nin ekonomisine katkısı 19. yüzyılda farklı bir mahiyet kazandı. 1822 yılında keşfedilen taşkömürü modern ekonomik gelişimin temelini oluşturdu. Temettuat sayımları yapılırken Emlak-i Hümayun denetiminde bulunan arazilerde taşkömürünün varlığı bilinmekteydi. Buna rağmen 1848 yılına kadar kömür madeniyle ilgili herhangi bir çalışma yapılmadı. Bu tarihte araziler Sultan Abdülmecid tarafından hayır işleri için bir vakfa tahsis edildi. Bölgedeki taşkömürünün ekonomik olarak tüketime ve piyasaya dönük üretimi ise 1865 yılından sonra oldu (Özeken, 1944: 517). Temettuat defterlerinin tutulduğu dönemde taşkömürünün ekonomide etkisi henüz bulunmamaktaydı.

İdari olarak Ereğli ve Batı Karadeniz 14. yüzyıldan beri Anadolu eyaletine dâhildi. Fakat 18. yüzyıldan itibaren bazı yerleşim birimlerinin taksimatları ve bağlılıkları değiştirilmiştir. Bu süreçte Karadeniz Ereğli'nin durumu karmaşık bir hal almıştır. Arşiv belgelerinde çok kısa zaman farkları olmasına rağmen bağlı olduğu eyaletlerde veya sancaklarda farklılıklar vardır. Bazı kayıtlarda sancak bazılarında ise sancağın alt birimi olan kaza olarak görülmektedir.

1826 yılında Anadolu eyaleti kendi bünyesinde bölünmüş, Ereğli'nin bağlı olduğu Bolu sancağı ile Viranşehir¹, Kastamonu ve Çankırı sancakları eyalet içinde ayrı bir grup halinde yönetilmiştir. 1831 nüfus kayıtlarında da Bolu sancağı Anadolu eyaletinin içinde yer almıştır (Kara, 1943: 67). Ereğli ise kaza olarak bu sancağa bağlıdır. Sonra tutulan ve bu çalışmanın kaynağı olan 1844-45 (H.1261) yılındaki Temettuat Defterlerinde ise Bolu ayrı bir eyalet olarak kaydedilmiş, Ereğli bu eyaletin merkez sancağına bağlı bir kaza olarak yazılmıştır (BOA. ML. VRD.T MT. d. 3534 vd.). İdari uygulamada vilayet düzenine geçildikten sonraki belgelerde ise Bolu eyaletine bağlı olmadan doğrudan bir sancak olarak Kastamonu vilayetinde yer almıştır. Ardından 1867'de yayınlanan Vilayet Nizamnamesinde Kastamonu vilayetine bağlı olan Bolu sancağının bir kazası olmuştur. Karadeniz Ereğli Cumhuriyeti'nin ilanına kadar bu statüsünü korumuştur. Sonrasında ise 1924 yılında yeni kurulan Zonguldak iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir.

Osmanlı Devleti 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanı ile birlikte yoğun bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte devletin giderleri artmış, bunların karşılanması ve yeniliklerin devam ettirilmesi istenmiştir. Temettuat sayımlarının gerçekleştirilmesiyle potansiyel gelir kaynakları, gelirler ve mali imkânların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Temettuat sayımlarının kendisi de önemli bir yenilik olup vergi yapısının değiştirilmesi hedeflenmiştir. Esasını II. Mahmud döneminde yürürlüğe konulan İhtisap Resmi oluşturmaktadır (Giray, 2006: 115). Daha önceki vergi tevzi ve tahsilat yöntemlerine göre farklılıklar barındırmaktadır ve temel amaç bireysel gelirlerin vergilendirilmesidir. Bir diğer amaç ise vergi adaletinin sağlanmasıdır. 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayun'unun ilan edildiği sırada ülkede en fazla şikâyet edilen konu vergi adaletsizliğiydi. 1839'da yayımlanan bu Hatt-ı Hümayun ile vergi adaletinin sağlanacağı beyan edilmiş ve bu çerçevede malî reformlar yapılmıştı. Tasavvur edilen yeni uygulamaya göre herkes gelirin göre vergi verecekti. Ancak bu reformun kısa bir sürede yapılması mümkün gözüküyordu. Bu sebeple Rumeli ve Anadolu topraklarında pilot uygulamalar yapılarak tecrübe edilecek ardından bu reform bütün Osmanlı coğrafyasına teşmil edilecekti. İlk uygulamalardan birisi Karadeniz Ereğli'nin bağlı olduğu Bolu eyaletinde yapıldı (Kütükoğlu, 1995: 395)².

Büyük çapta ve ayrıntılı olan temettuat defterlerinin tutulması için kapsamlı kurallar başlangıçta getirilmemiştir. Tamamen görevlilerin salahiyetine bırakılan uygulamada zamanla çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Önce tekil çözümler üretilmiş, ancak bunlar da işe yaramamış; yolsuzluklarla alakalı şikâyetler de artmıştır. Sonrasında çalışanlar için soru-cevap şeklinde düzenlenmiş layihalar ile örnek yazım şekillerini barındıran bir talimat gönderilmiştir (Güran, 2013: 194). İncelenen Karadeniz Ereğli defterlerindeki kaza ve sancak ikileminin de bu kayıt hatalarıyla bağlantısı ihtimal dâhilindedir.

Bu çalışmada temettuat defterlerine dayanarak Karadeniz Ereğli'nin kırsal kesiminin iktisadî yapısını tahlil etmek amaçlandı. Bu sayede daha önce Karadeniz Ereğli'nin kaza merkeziyle ilgili yapılan çalışmalar desteklenmesi ve ayrıca Karadeniz Ereğli'nin üzerinden Osmanlı taşrasının Tanzimat Dönemi'ndeki malî durumu etüt edilebilmesine katkı sağlanması hedeflendi. Bununla farklı bölgelerle ilgili yapılanlarla karşılaştırılması için de zemin hazırlanmış olacaktır.

Karadeniz Ereğli'yle ilgili verileri içeren temettuat defterleri "Bolu eyaleti dâhilinde kâin Bolu sancağı kazalarından Ereğli kazasına tâbi mukim ahalinin emlak ve arazi ve sair temettuatını mübeyyin defteridir" tanımıyla başlamaktadır.³ Karadeniz Ereğli'nin kırsal kesimine ait defterler taranmış ve belirlenen 35 adet temettuat defteri incelenmiştir. Defter incelemelerinde başlıklar arşiv özetlerinde yer alan yerleşim birimlerine göre verilmiştir. Defterlerde köy veya divan olan birden fazla yerleşim birimi olsa da aynı başlıklar kullanılmıştır.

Yerleşim Birimleri

İlgili dönemde hem temettuat kayıtları tutulurken olan sorunlar hem de Karadeniz Ereğli'nin idaredeki karmaşık durumu defterler incelenirken görülmüştür. Büyükçe idari birimler olan divanların kayıtları çoğunlukla tek defterde tutulmuştur. Bunlara bağlı köylerin kayıtları da alt başlık açılarak aynı defterlerde yer almıştır. Ancak tek defterde divanların veya köylerin; birbiriyle bağlantısız yerleşim birimleriyle kayıtlarının beraber tutulduğu da tespit edilmiştir. Bu karışıklıklar temettuat hesaplamalarında da görülmüştür. Bazı defterlerde bütün yerleşim birimlerinin temettuatları en sonda toplanmıştır. Fakat bazı defterlerde her bir yerleşim biriminin temettuatları ayrı hesaplanmıştır.

Karadeniz Ereğli kırsal yerleşim birimlerinin kayıtlarında çok sayıda bulunan divanlar yöreye mahsus bir idari birimdir. Coğrafyacılar tarafından "köy öncesi bir iskân şekli" olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Selçuklularında ve Osmanlı Devleti'nde kamu yönetiminde kullanılmıştır. Divanlar çoğunlukla Anadolu'nun kuzeybatısında ve Karadeniz'e yakın yerlerde bulunmaktaydı (Bulduk, 1992: 139).

1 Günümüzde Karabük iline bağlı Espipazar ilçesinin eski adıdır. Cumhuriyet döneminde Çankırı iline bağlı olan yerleşim birimi Karabük'ün 1995 yılında il olmasıyla bu ile bağlanmıştır.

2 Diğerleri eyaletler: Ankara, Aydın, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküp, Vidin.

3 BOA. ML. VRD. TMT. d. 3534 numaralı defter Bolu eyaletinin merkez sancağına bağlı olduğundan eyalet ifadesi kullanılmadan sadece "Bolu sancağı" olarak başlar.

Dağınık halde bulunan köylerde vergi toplamada ve diğer konulardaki bağlantılarda kolaylık sağlamak amacıyla uygulanmıştır. Divanlar tek bir idari birim içerisindeki yerleşimlerin değişik sayılarda (üçerli, beşerli, onarlı) gruplanmasıyla oluşan alanlardır. Bunları günümüzdeki mahalleli köylere veya işlevi sona ermiş bucaklara benzetmek mümkündür (Özçağlar, 2005: 8). Defterlerde divan olarak görülen yerleşim birimlerine idari olarak alt kademedeki köyler de tâbi olmuş, bunlar kaydedilirken isimlerinden önce “divan-ı mezbura tâbi” ifadesi yazılmıştır.

Tablo 1.
Yerleşim Birimleri

No	Defter No	Yerleşim birimi	Defterdeki toplam yerleşim birimi sayısı	No	Defter No	Yerleşim Birimi	Defterdeki toplam yerleşim birimi sayısı
1	3534	Taşra Divanı	10	21	3564	Soğanlı Divanı	6
2	3535	Davutlar Divanı	7	22	3565	Kışla Divanı	1
3	3539	Sarımsak Köyü	1	23	3566	Tepeviran Köyü	1
4	3541	İkse Köyü	1	24	3567	Kestaneci Divanı	1
5	3542	Ramazanlı Divanı	3	25	3568	Akçakilise Divanı	1
6	3544	Yaraşlı Divanı	3	26	3569	Köhistan Divanı	1
7	3544	Bacacılar Divanı	2	27	3570	Kızılcapınar Köyü	2
8	3545	Başviran Köyü	4	28	3570	Kulak Divanı	8
9	3546	Virancık Köyü	1	29	3571	Öğberler Divanı	8
10	3549	Yaycılar Divanı	4	30	3572	Bayat Köyü	1
11	3550	Ortacı Divanı	3	31	3573	Şamlar Divanı	7
12	3552	Akkaya Divanı	5	32	3574	Dereköy Köyü	1
13	3553	Kargalar Köyü	1	33	3576	Hacı Köyü	1
14	3558	Kilise Divanı	3	34	3577	Kepez Divanı	1
15	3560	Gebe Divanı	7	35	3578	Sivriler Köyü	1
16	3560	Danişmandlı Divanı	2	36	3579	Sücüllü Köyü	1
17	3560	Bereketler Divanı	2	37	3580	Şiran Köyü	1
18	3561	Ardıç Köyü	1	38	3581	Kemer Köyü	1
19	3562	Ömerli Divanı	5	39	3583	Abdülmelik Divanı	5
20	3563	Kocabelik Divanı	7				
					Toplam		120

Tablo 1’de yer alan bilgilerde en fazla yerin bağlı olduğu yerleşim birimi Taşra divanıdır ve aynı defterde olan 9 adet köy bağlıdır. 19 adet köy veya divana ise herhangi bir yerleşim birimi dâhil değildir. TMT.VRD.TMT.3562 numaralı defterde olan Ömerli divanının kayıtları 3 köy ve bir divanın hesaplarıyla birlikte tutulmuştur. Karadeniz Ereğli kırsalına ait defterlerde köy veya divan olarak toplam 120 yerleşim biriminin kaydedildiği belirlenmiştir. Yerleşim biriminin oldukça yüksek bir sayıda olması Karadeniz Ereğli’nin coğrafi konumuyla bağlantılıdır. Anadolu’nun kuzeybatısında Karadeniz sahilinde bulunan Karadeniz Ereğli kazasının dağlık bir coğrafi yapısı olması yerleşim birimi sayısının çok olmasına ve halkın yaygın bir vaziyete yaşamasına sebebiyet vermiştir.

Hane Sayısı ve Tahmini Nüfus

Osmanlı Devleti’ndeki idari birimlerin sayımlarında ve bürokratik işlemlerinde öncelikle hane sayılarına bakılmaktadır. Hane, toplumda yaşayan insanların devlete olan mükellefiyetlerini belirleyen birimdir. Vergi tahsilatları, orduya asker toplanması ve benzeri uygulamalar bu birime göre gerçekleştirilir. Osmanlı’da kesin bilgiler veren nüfus sayımları yapılmadığından nüfus tahminleri hane sayısına göre yapılır. Toplam nüfus değerlendirmeleri ise hanede yaşadığı düşünülen kişi sayısı ile orantılıdır. Ancak hanede kaç kişinin yaşayabileceği hakkında görüş birliği yoktur, araştırmacıların nüfus hesaplamalarındaki kullandıkları katsayıları ihtilafıdır (Göyünç, 1979: 332).

Farklı bölgelerdeki çocuk sayısı, çok eşlilik, dini ve etnik özellikler hanelerde yaşayan nüfus sayısını değiştirir. Nüfus araştırmalarında Anadolu’nun geneline bakıldığında çok eşlilik yoğun olmayıp üçten fazla çocuğa sahip aileler azdır. Köylü ailelerin çocuk sayısı şehirlilerden fazladır (Tabakoğlu, 2003: 152). Ömer Lütfi Barkan’ın her bir aile için kullandığı katsayı beştir ve hane sayısıyla çarpılarak toplam nüfus tahmini yapılmaktadır. Çalışmamızda da hane başına tahmini nüfus beş olarak alınmıştır (Barkan, 1953: 11).

Tablo 2.
Yerleşim Birimlerinin Hane Sayıları ve Toplam Tahmini Nüfus

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Tahmini nüfus	No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
1	3534	Taşra Divanı	40	200	21	3564	Soğanlı Divanı	60	300
2	3535	Davutlar Divanı	57	285	22	3565	Kışla Divanı	35	175
3	3539	Sarımsak Köyü	40	200	23	3566	Tepeviran Köyü	57	285
4	3541	İkse Köyü	20	100	24	3567	Kestaneci Divanı	20	100
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	160	25	3568	Akçakilise Divanı	27	135
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	335	26	3569	Köhistan Divanı	34	170
7	3544	Bacacılar Divanı	25	125	27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	115
8	3545	Başviran Köyü	43	215	28	3570	Kulak Divanı	39	195
9	3546	Virancık Köyü	53	265	29	3571	Öğberler Divanı	134	670
10	3549	Yaycılar Divanı	75	375	30	3572	Bayat Köyü	58	290
11	3550	Ortacı Divanı	45	225	31	3573	Şamlar Divanı	57	285
12	3552	Akkaya Divanı	62	310	32	3574	Dereköy Köyü	63	315

Tablo 2.
Yerleşim Birimlerinin Hane Sayıları ve Toplam Tahmini Nüfus (devamı)

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Tahmini nüfus	No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
13	3553	Kargalar Köyü	34	170	33	3576	Hacı Köyü	28	140
14	3558	Kilise Divanı	31	155	34	3577	Kepez Divanı	42	210
15	3560	Gebe Divanı	134	670	35	3578	Sivrilere Köyü	90	450
16	3560	Danışmendli Divanı	33	165	36	3579	Sücutlü Köyü	26	130
17	3560	Bereketler Divanı	20	100	37	3580	Şiran Köyü	38	190
18	3561	Ardıç Köyü	72	360	38	3581	Kemer Köyü	30	150
19	3562	Ömerli Divanı	52	260	39	3583	Abdülmelik Divanı	81	405
20	3563	Kocabelik Divanı	64	320	Toplam			1.941	9.705

İncelenen defterlerde en fazla sayıda haneye sahip yerleşim birimleri (Tablo 2) her ikisinde de 134 hanenin bulunduğu Gebe divanı ile Öğberler divanıdır. En az sayıda hane ikse köyü ile Bereketler ve Kestaneci divanlarında vardır. Bu yerleşim birimlerinde 20 hane yaşamaktadır. Sivrilere köyünün hane sayısı çok sayıda divandan daha fazladır. Benzer şekilde Bereketler ve Kestaneci divanlarında da pek çok köyden daha az sayıda hane vardır. Karadeniz Ereğli'nin divan ve köylerinden oluşan kırsalında 1.941 hane bulunurken toplam tahmini nüfus 9.705'tir. Divan ve köylerde yaşayan nüfus miktarlarını toplam hane sayıları ve coğrafi yayılımları belirlemektedir. Ayrıca Karadeniz Ereğli kazası kırsalında çok sayıda bulunan idari birim olan divanlarda nüfus sayısının yerleşim birimi sayısı ile doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Gelir Sahibi Kişi Sayısı

Temettuat tahrirleri son dönemdeki bir uygulama olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin klasik dönemindeki kamu faaliyetlerinde temel alınan birim olan hanelere göre kaydedilmiştir. Her hane bir mükellef kabul edilmiştir. Birden fazla gelir sahibi olan hanelerde ise hane sahibinin numarasına ek olarak bu kişilere ayrı bir numara verilmiştir. Meslekleri yazılarak gelir sahibi olanların yıllık gelirleri de ayrıntılarda hesaplamalara katılmıştır.

Bu kişilerin bilgileri ve sayıları ilgili yerleşim birimindeki çalışmayanların, kadınların ve çocukların dâhil olduğu tüm nüfusun toplam gelire nasıl ulaştığını ve geçimi kaç kişinin sağladığını ortaya çıkarmakta; sosyal ve demografik yapı hakkındaki verileri zenginleştirmektedir. Gelir sahiplerinin toplam nüfus içerisindeki payları; ilgili yerleşim birimindeki işgücünü, kullanılan kaynakların verimliliğini ve etkinliğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 3.
Hanelerdeki Gelir Sahibi Kişi Sayıları

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Gelir sahibi bir kişi olan hane	Gelir sahibi birden fazla kişi olan hane	Toplam gelir sahibi kişi sayısı	Birden Fazla Gelir sahibi kişi olan hane oranı (yüzde)
1	3534	Taşra Divanı	40	10	30	76	75,0
2	3535	Daverler Divanı	57	16	41	120	71,9
3	3539	Sarımsak Köyü	40	21	19	71	47,5
4	3541	İkse Köyü	20	6	14	41	70,0
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	15	17	55	53,1
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	16	51	139	76,1
7	3544	Bacacılar Divanı	25	11	14	43	56,0
8	3545	Başvıran Köyü	43	29	14	59	32,5
9	3546	Virancık Köyü	53	25	28	88	52,8
10	3549	Yaycılar Divanı	75	31	44	137	58,6
11	3550	Ortacı Divanı	45	14	31	88	68,8
12	3552	Akkaya Divanı	62	25	37	111	59,6
13	3553	Kargalar Divanı	34	22	12	49	35,2
14	3558	Kilise Divanı	31	14	17	52	54,8
15	3560	Gebe Divanı	134	28	106	325	79,1
16	3560	Danışmendli Divanı	33	17	16	52	48,4
17	3560	Bereketler Divanı	20	9	11	36	55,0
18	3561	Ardıç Köyü	72	17	55	141	76,3
19	3562	Ömerli Divanı	52	14	38	92	73,0
20	3563	Kocabelik Divanı	64	24	40	114	62,5
21	3564	Soğanlı Divanı	60	25	35	104	58,3
22	3565	Kışla Divanı	35	23	12	48	34,2
23	3566	Tepeviran Köyü	57	28	29	91	50,8
24	3567	Kestaneci Divanı	20	6	14	50	70,0
25	3568	Akçakilise Divanı	27	16	11	42	40,7
26	3569	Köhistan Divanı	34	6	28	61	82,3
27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	13	10	37	43,4
28	3570	Kulak Divanı	39	15	24	70	61,5
29	3571	Öğberler Divanı	134	44	90	251	67,1
30	3572	Bayat Köyü	58	22	36	106	62,0
31	3573	Şamlar Divanı	57	25	32	97	56,1

Tablo 3.
Hanelerdeki Gelir Sahibi Kişi Sayıları (devamı)

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	Gelir sahibi bir kişi olan hane	Gelir sahibi birden fazla kişi olan hane	Toplam gelir sahibi kişi sayısı	Birden Fazla Gelir sahibi kişi olan hane oranı (yüzde)
32	3574	Dereköy Köyü	63	30	33	112	52,3
33	3576	Hacı Köyü	28	10	18	44	64,2
34	3577	Kepez Divanı	42	16	26	74	61,9
35	3578	Sivriyer Köyü	90	28	62	168	68,8
36	3579	Sücutlü Köyü	26	11	15	45	57,6
37	3580	Şiran Köyü	38	30	8	49	21,0
38	3581	Kemer Köyü	30	18	12	50	40,0
39	3583	Abdülmelik Divanı	81	23	58	158	71,6
Toplam			1941	753	1.188	3.529	61,2

Yerleşim birimleri incelendiğinde gelir sahibi sayısı (Tablo 3) en az -aynı zamanda en düşük hane sayılarından birine sahip- olan Bereketler divanında 36 kişi olduğu tespit edilmiştir. En fazla gelir sahibi sayısı; hane sayısının 134 olduğu Gebe divanında 325 kişidir. Divan ve köylerde toplam 3.529 kişinin gelir sahibi olduğu görülmektedir. 1.188 adet hanede birden fazla kişi gelir sahibidir ve oranı yüzde 61,2'dir; yerleşim birimlerinde en yüksek orana sahip olan yüzde 82,3 ile Köhistan divanıdır. Çalışan sayısının yüksek bulunması bu yerleşim birimlerindeki nüfusun üretken bir niteliğe sahip olduğunu düşündürmektedir. Birden fazla gelir sahibinin olduğu hanelerin toplam gelirleri daha yüksektir. Gelir sahibi kişi sayısı vergi mükellefi ve yetişkin erkek sayısı ile uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Gelirler

Osmanlı Devleti'nin iktisadi yapısı sanayileşme aşamasına ulaşamamış ve tarım ekonomisi özelliğini kaybetmemiştir. Kamu maliyesi açısından büyük gelirler, vergiler ve toplumsal açıdan en yüksek artı değer üreten varlıklar daima kırsal alanda olmuştur. Bunlar kırsal yerleşim birimlerinde yaşayanların temel gelir kaynaklarıdır.

Çalışmada yer alan defterlerde divanlara bağlı olan veya hesaplamaları birlikte yapılanların gelirleri toplanarak verilmiş ve bu şekilde tahlil edilmiştir. Fakat bazı defterlerde⁴ birden fazla yerleşim biriminin hesaplamaları toplu şekilde yer almaktadır. Bu yerleşim birimleri de ayrı olarak tahlil edilmiştir.

Toplam ve Ortalama Hane Gelirleri

Toplam gelirlerin yerleşim birimlerine ve gelir sahiplerine göre tespit edilmesi ailelerin yoksulluklarını ve varlık düzeylerini anlamak için yetersizdir. Toplam gelirlerin hanelere göre belirlenmesiyle yerleşim birimlerindeki ailelerin ortalama gelirlerini bulmak ancak mümkün olabilir. Bu ortalamaların yerleşim birimleri arasında karşılaştırılması da buralarda yaşayan ailelerin gelirleri hakkında yorum yapabilmeye imkân vermektedir.

Tablo 4.
Toplam ve Ortalama Hane Gelirleri

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Toplam Gelir (Kuruş)	Hane Sayısı	Ortalama Hane Geliri (Kuruş)
1	3534	Taşra Divanı	56.080	40	1.402
2	3535	Davutlar Divanı	63.738	57	1.118
3	3539	Sarımsak Köyü	50.895	40	1.272
4	3541	İkse Köyü	19.384	20	969
5	3542	Ramazanlı Divanı	36.370	32	1.136
6	3544	Yaraşlı Divanı	92.216	67	1.345
7	3544	Bacacılar Divanı	27.940	25	1.107
8	3545	Başviran Köyü	47.161	43	1.096
9	3546	Virancık Köyü	56.993	53	1.075
10	3549	Yaycılar Divanı	86.008	75	1.146
11	3550	Ortacı Divanı	57.269	45	1.272
12	3552	Akkaya Divanı	76.904	62	1.240
13	3553	Kargalar Köyü	33.111	34	973
14	3558	Kilise Divanı	34.003	31	1.096
15	3560	Gebe Divanı	126.020	134	940
16	3560	Danişmendli Divanı	30.530	33	925
17	3560	Bereketler Divanı	19.257	20	962
18	3561	Ardıç Köyü	80.803	72	1.122
19	3562	Ömerli Divanı	47.778	52	918
20	3563	Kocabelik Divanı	61.274	64	957
21	3564	Soğanlı Divanı	62.535	60	1.042
22	3565	Kışla Divanı	38.903	35	1.111
23	3566	Tepeviran Köyü	57.563	57	1.009
24	3567	Kestaneci Divanı	23.421	20	1.171
25	3568	Akçakilise Divanı	32.776	27	1.213

4 BOA. ML. VRD. TMT. d. 3544, 3560, 3570 numaralı defterler

Tablo 4.
Toplam ve Ortalama Hane Gelirleri (devamı)

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Toplam Gelir (Kuruş)	Hane Sayısı	Ortalama Hane Geliri (Kuruş)
26	3569	Köhistan Divanı	36.330	34	1.068
27	3570	Kızılcapınar Köyü	26.014	23	1.131
28	3570	Kulak Divanı	42.445	39	1.088
29	3571	Öğberler Divanı	170.239	134	1.270
30	3572	Bayat Köyü	57.818	58	996
31	3573	Şamlar Divanı	62.797	57	1.101
32	3574	Dereköy Köyü	55.898	63	887
33	3576	Hacı Köyü	29.955	28	1.069
34	3577	Kepez Divanı	41.879	42	997
35	3578	Sivriler Köyü	83.231	90	924
36	3579	Sücüllü Köyü	26.390	26	1.015
37	3580	Şiran Köyü	28.696	38	755
38	3581	Kemer Köyü	24.235	30	807
39	3583	Abdülmelik Divanı	104.992	81	1.296
Toplam			2.107.530	1.941	1.085

En yüksek toplam temettuata sahip yerleşim birimi 134 hanenin bulunduğu, geliri 170.239 kuruş olan Öğberler divanıdır; en düşük toplam temettuat ise 20 hanenin olduğu Bereketler divanında 19.257 kuruştur. Toplam gelirlerin seviyesi hane sayısının uyumlu olmuştur. En yüksek ortalama hane gelirlerine sahip yerleşim birimi 1.402 kuruşla Taşra Divanı iken en düşük ortalama hane geliri ise 755 kuruş ile Şiran köyündedir. Kırsalda yer alan bütün yerleşim birimleri hesaplandığında ise ortalama hane geliri 1.085 kuruş olarak belirlenmiştir. Ortalama gelirin yüksek oluşu Taşra divanındaki hanelerin niteliğiyle bağlantılıdır. Burada toplam 40 hanenin yüzde 75'ini oluşturan 30 tanesinde birden fazla gelir sahibi bulunmaktadır. Ailelerin yoksulluk ve tüketim düzeylerinin bu tutarlarla uyumlu olduğu düşünülmektedir. Ortalama hane gelirinin yüksek olması yerleşim birimlerinde tüketim ve refah seviyesinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Zirai Gelirler

Osmanlı Devleti genelinde tarım ekonomisi özellikleri görülmekte olup toplumun ana gelir kaynağını zirai üretim oluşturmaktadır. Zira açıdan Karadeniz Ereğli yüksek gelir seviyesine ve ürün çeşitliliğine sahiptir. Bu durum verimli topraklardan, olumlu iklim şartları ve coğrafi yapısından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5.
Zirai Gelirler

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	1844/1260 yılı Toplam Gelir (Kuruş)	1844/1260 yılı Ortalama Gelir (Kuruş)
1	3534	Taşra Divanı	40	20.550	513
2	3535	Daverler Divanı	57	30.892	541
3	3539	Sarımsak Köyü	40	32.258	806
4	3541	İkse Köyü	20	8.605	430
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	17.257	539
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	37.214	555
7	3544	Bacacılar Divanı	25	10.362	414
8	3545	Başvıran Köyü	43	21.939	510
9	3546	Virancık Köyü	53	35.326	666
10	3549	Yaycılar Divanı	75	47.540	638
11	3550	Ortacı Divanı	45	28.382	630
12	3552	Akkaya Divanı	62	36.695	591
13	3553	Kargalar Köyü	34	15.208	447
14	3558	Kilise Divanı	31	18.349	591
15	3560	Gebe Divanı	134	49.316	368
16	3560	Danişmandlı Divanı	33	13.641	413
17	3560	Bereketler Divanı	20	7.483	374
18	3561	Ardıç Köyü	72	45.169	627
19	3562	Ömerli Divanı	52	22.275	428
20	3563	Kocabelik Divanı	64	29.534	461
21	3564	Soğanlı Divanı	60	30.019	500
22	3565	Kışla Divanı	35	16.196	462
23	3566	Tepeviran Köyü	57	16.788	294
24	3567	Kestaneci Divanı	20	11.083	554
25	3568	Akçakilise Divanı	27	17.876	662
26	3569	Köhistan Divanı	34	19.076	561
27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	11.856	515
28	3570	Kulak Divanı	39	20.257	519
29	3571	Öğberler Divanı	134	82.406	614
30	3572	Bayat Köyü	58	19.096	329

Tablo 5.
Zirai Gelirler (devamı)

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane Sayısı	1844/1260 yılı Toplam Gelir (Kuruş)	1844/1260 yılı Ortalama Gelir (Kuruş)
31	3573	Şamlar Divanı	57	28.249	495
32	3574	Dereköy Köyü	63	29.400	466
33	3576	Hacı Köyü	28	12.336	440
34	3577	Kepez Divanı	42	18.651	444
35	3578	Sivriler Köyü	90	46.446	516
36	3579	Süçüllü Köyü	26	12.309	473
37	3580	Şiran Köyü	38	9.687	254
38	3581	Kemer Köyü	30	7.981	266
39	3583	Abdülmelik Divanı	81	61.759	762
Toplam			1.941	999.466	514

Karadeniz Ereğli'de ziraattan edinilen toplam gelir 999.466 kuruştur (Tablo 5). Yerleşim birimlerinde en yüksek gelire Öğberler divanı sahiptir ve toplam 170.239 kuruş ziraattan kazanılmıştır. En düşük zirai gelir 7.483 kuruş olan Bereketler divanıdır. Hane başına ziraat gelir ortalamaları incelendiğinde en fazla gelir 762 kuruşla Abdülmelik divanıdır. En düşük ortalama gelir 254 kuruşla Şiran köyünde belirlenmiştir. Tüm yerleşim birimlerinde ise ortalama zirai gelir 514 kuruş olarak hesaplanmıştır. Zirai gelirin yüksek olduğu yerleşim birimlerinde toplam tarım arazisi, hayvan sayısı ve zirai ürün çeşitliliğinin fazladır. Ortalama gelirin en fazla olduğu Abdülmelik divanında toplam tarım arazisi miktarı yüksektir bununla beraber keten bağı ve bostan yeri gibi yüksek gelir getiren zirai kaynaklar bulunmaktadır.

Ziraat Harici (Zuhurattan) Gelirler

Hanelerin ve hane reislerinin gelirleri öncelikle tarım topraklarından, bağ, bahçe ve hayvancılıktan elde edilen zirai gelirlerin toplamıdır. Kayıtlarda hane reisinin mesleği de belirtilmiştir. Hanedeki diğer gelir sahiplerinin ziraat haricinde iştiğal ettikleri meslekleri varsa onlar da yazılmıştır. Hane gelirlerine tüm bunlar ile meslekleri belirtilmeyenlerin de kazandıkları eklenmiştir. Ziraat haricindeki bu tutarlar hakkında "zuhurattan" ifadesi kullanılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6.
Ziraat Harici (Zuhurattan) Gelirler (devamı)

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Toplam ziraat harici (Zuhurattan) gelir (kuruş)	Ortalama ziraat harici (Zuhurattan) gelir (kuruş)
1	3534	Taşr	40	35.530	888
2	3535	Daverler Divanı	57	32.846	576
3	3539	Sarımsak Köyü	40	18.637	465
4	3541	İkse Köyü	20	10.779	538
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	19.113	597
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	55.002	820
7	3544	Bacacılar Divanı	25	17.578	703
8	3545	Başvıran Divanı	43	25.222	586
9	3546	Virancık Köyü	53	21.667	408
10	3549	Yaycılar Divanı	75	38.468	512
11	3550	Ortacı Divanı	45	28.887	641
12	3552	Akkaya Divanı	62	40.209	648
13	3553	Kargalar Köyü	34	17.903	526
14	3558	Kilise Divanı	31	15.654	504
15	3560	Gebe Divanı	134	76.704	572
16	3560	Danişmendli Divanı	33	16.889	511
17	3560	Bareketler Divanı	20	11.774	588
18	3561	Ardıç Köyü	72	35.634	494
19	3562	Ömerli Divanı	52	25.530	490
20	3563	Kocabelik Divanı	64	31.740	495
21	3564	Soğanlı Divanı	60	32.516	541
22	3565	Kışla Divanı	35	22.707	648
23	3566	Tepeviran Köyü	57	40.775	715
24	3567	Kestaneci Divanı	20	12.338	616
25	3568	Akçakilise Divanı	27	14.900	551
26	3569	Köhistan Divanı	34	17.254	507
27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	14.158	615
28	3570	Kulak Divanı	39	22.188	568
29	3571	Öğberler Divanı	134	87.833	655
30	3572	Bayat Köyü	58	38.722	667
31	3573	Şamlar Divanı	57	34.548	606
32	3574	Dereköy Köyü	63	26.498	420
33	3576	Hacı Köyü	28	17.619	629
34	3577	Kepez Divanı	42	23.228	553
35	3578	Sivriler Köyü	90	36.875	409

Tablo 6.
Ziraat Harici (Zuhurattan) Gelirler (devamı)

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Toplam ziraat harici (Zuhurattan) gelir (kuruş)	Ortalama ziraat harici (Zuhurattan) gelir (kuruş)
36	3579	Süçüllü Köyü	26	14.081	541
37	3580	Şiran Köyü	38	19.009	500
38	3581	Kemer Köyü	30	16.254	541
39	3583	Abdülmelik Divanı	81	43.233	533
		Toplam	1.941	1.108.064	570

Tarım dışında en fazla kazanç sağlanan yerleşim birimi Öğberler divanıdır ve toplam tutar 87.833 kuruştur. Hane başına en fazla zuhurattan gelir ortalaması ise 888 kuruş olan Taşra divanıdır. Zuhurattan en az toplam gelir İkse Köyü'ndedir ve 10.779 kuruştur. En düşük zuhurattan ortalama gelirin olduğu yerleşim birimi 408 kuruş olan Virancık Köyü'dür. Ziraat harici ortalama hane gelirini doğrudan etkileyen hane- de çalışanların mesleklerin niteliği ve çeşitleridir. Bununla bağlantılı olarak Taşra divanında iş alanı çeşitliliğinin fazla olduğu; çalışan nüfusun da yoğun şekilde bu işlerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır. Taşra divanına ait defter kayıtlarında kahveci, terzi, filikacı, makaracı, ekmeççi, kayıkçı, gemici, tekneçi, berber, kale topçusu, debbağ, imam, hafız, terzi çırağı, demirci mesleklerinin olduğu görülmüştür.

Kişisel Gelirler

Gelir sahibi oranlarının toplam nüfus içindeki payının en düşük olduğu yerleşim birimi Şiran köyüdür. Hane sayısı 38 olan bu yerleşim biriminde sadece 8 hanede birden fazla gelir sahibi vardır. Toplam tahmini nüfusun 190 olduğu Şiran köyünün toplam gelirini bunun sadece yüzdesi 25,7 olan 49 kişi kazanmaktadır. En yüksek gelir sahibinin oranı ise Kestaneci divanında bulunmaktadır. Burada sadece 20 hane vardır ve tahmini 100 kişi yaşamakta ancak toplam geliri 50 kişi sağlamaktadır (Tablo 7).

Tablo 7.
Ortalama Kişisel Gelirler

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Gelir Sahibi Sayısı	Toplam Gelir (Kuruş)	Ortalama Kişisel Gelir (kuruş)
1	3534	Taşra Divanı	76	56.080	737
2	3535	Daverler Divanı	120	63.738	531
3	3539	Sarımsak Köyü	71	50.895	716
4	3541	İkse Köyü	41	19.384	472
5	3542	Ramazanlı Divanı	55	36.370	661
6	3544	Yaraşlı Divanı	139	90.141	648
7	3544	Bacacılar Divanı	43	27.694	644
8	3545	Başvıran Köyü	59	47.161	799
9	3546	Virancık Köyü	88	56.993	647
10	3549	Yaycılar Divanı	137	86.008	627
11	3550	Ortacı Divanı	88	57.269	650
12	3552	Akkaya Divanı	111	76.904	692
13	3553	Kargalar Divanı	49	33.111	675
14	3558	Kilise Divanı	52	34.003	653
15	3560	Gebe Divanı	325	126.020	387
16	3560	Danışmendli Divanı	52	30.530	587
17	3560	Bereketler Divanı	36	19.257	534
18	3561	Ardeş Köyü	141	80.803	573
19	3562	Ömerli Divanı	92	47.778	519
20	3563	Kocabelik Divanı	114	61.274	537
21	3564	Soğanlı Divanı	104	62.535	601
22	3565	Kışla Divanı	48	38.903	810
23	3566	Tepeviran Köyü	91	57.563	632
24	3567	Kestaneci Divanı	50	23.421	468
25	3568	Akçakilise Divanı	42	32.776	780
26	3569	Köhistan Divanı	61	36.330	595
27	3570	Kızılcapınar Köyü	37	26.014	703
28	3570	Kulak Divanı	70	42.445	606
29	3571	Öğberler Divanı	251	170.239	678
30	3572	Bayat Köyü	106	57.818	545
31	3573	Şamlar Divanı	97	62.797	647
32	3574	Dereköy Köyü	112	55.898	499
33	3576	Hacı Köyü	44	29.955	680
34	3577	Kepez Divanı	74	41.879	565
35	3578	Sivriler Köyü	168	83.231	495
36	3579	Süçüllü Köyü	45	26.390	586
37	3580	Şiran Köyü	49	28.696	585
38	3581	Kemer Köyü	50	24.235	484
39	3583	Abdülmelik Divanı	158	104.992	664
Toplam			3.529	2.107.530	597

Yerleşim birimlerinin tümü incelendiğinde 1.941 hanenin geçimini 3.529 kişi sağlamaktadır. Kaza genelinde gelir sahibi başına ortalama 597 kuruş kazanılmaktadır. En yüksek kişisel gelir 48 yetişkin erkeğin bulunduğu Kışla divanıdır. Buradaki ortalama kişisel gelir 810 kuruş olarak belirlenmiştir. En düşük ortalama Gebe divanında olup gelir sahiplerinin ortalama 387 kuruş gelirleri vardır. Kişisel gelirlerin en yüksek olduğu Kışla divanında 108 dönüm ekili arazinin ve meyve bahçeleri ile keten bağlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ziraat haricinde demirci, gemici, çekmeci, çıkırkçı, kömürcü meslekleriyle iştilgal edenler vardır. Bu sayede Kışla divanında en yüksek ortalama gelirin sağlandığı belirlenmiştir.

Vergi Yapısı

Tanzimat dönemindeki yeniliklerin en gerekli ve önemlilerinden birini oluşturan mali düzenlemelerle devletin kuruşundan itibaren uygulanmış vergi politikaları değiştirilmiştir. Vergilerin tespit, tevzi ve tahsili merkezileştirilmiş, vergi gelirlerini merkezdeki bürokratların yönetmesi istenmiştir. Bu maksatla Tanzimat Fermanı sonrası getirilen vergiler iltizama verilmemiştir (Çakır, 2001: 74). Bununla bağlantılı olarak; yerelde kamu temsilcisi olan memurlar tahrirlerini muhtar ve din adamları gibi toplumdaki muteber kişilerin desteği ve yardımıyla bizzat gerçekleştirmiştir. Gayrimüslim nüfusun bulunmadığı Karadeniz Ereğli kırsal yerleşim birimlerinde cizye vergisi alınmamıştır (Tablo 8).

Tablo 8.
Toplam ve Ortalama Vergiler

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Toplam Vergi (kuruş)	Ortalama Vergi (kuruş)
1	3534	Taşra Divanı	40	7.847	196
2	3535	Daverler Divanı	57	11.011	193
3	3539	Sarımsak Köyü	40	11.828	295
4	3541	İkse Köyü	20	3.645	182
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	7.021	219
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	13.373	199
7	3544	Bacacılar Divanı	25	5.050	202
8	3545	Başviran Divanı	43	8.111	188
9	3546	Virancık Köyü	53	12.219	230
10	3549	Yaycılar Divanı	75	16.430	219
11	3550	Ortacı Divanı	45	9.409	209
12	3552	Akkaya Divanı	62	14.277	230
13	3553	Kargalar Köyü	34	6.458	189
14	3558	Kilise Divanı	31	5.809	187
15	3560	Gebe Divanı	134	27.340	204
16	3560	Danışmendli Divanı	33	9.992	302
17	3560	Bereketler Divanı	20	5.592	279
18	3561	Ardıç Köyü	72	18.864	262
19	3562	Ömerli Divanı	52	9.731	187
20	3563	Kocabelik Divanı	64	13.533	211
21	3564	Soğanlı Divanı	60	13.351	222
22	3565	Kışla Divanı	35	6.713	191
23	3566	Tepeviran Köyü	57	14.828	260
24	3567	Kestaneci Divanı	20	3.331	166
25	3568	Akçakilise Divanı	27	5.595	207
26	3569	Köhistan Divanı	34	13.407	394
27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	10.124	440
28	3570	Kulak Divanı	39	7.601	194
29	3571	Öğberler Divanı	134	33.151	247
30	3572	Bayat Köyü	58	13.317	229
31	3573	Şamlar Divanı	57	9.818	172
32	3574	Dereköy Köyü	63	13.751	218
33	3576	Hacı Köyü	28	6.002	214
34	3577	Kepez Divanı	42	7.400	176
35	3578	Sivriiler Köyü	90	18.743	208
36	3579	Sücüllü Köyü	26	5.392	207
37	3580	Şiran Köyü	38	7.808	205
38	3581	Kemer Köyü	30	4.748	158
39	3583	Abdümelik Divanı	81	16.920	208
Toplam			1.941	379.404	195

Vergilerin değerlendirilmesi yapılırken meblağ toplamalarının hane sayılarıyla orantılı olduğu görülmektedir. En yüksek vergi toplamı en fazla hane bulunan yerlerden biri olan 134 hanenin bulunduğu Öğberler divanında 33.151 kuruştur. En az vergi toplamı ise 20 hanenin bulunduğu Kestaneci divanında olup 3.331 kuruştur. Yerleşim birimlerindeki toplam hane sayısına bağlı olmayan ve her birindeki hanelerin ödediği ortalama vergilerin de tespit edilmesi önemlidir. Karadeniz Ereğli kırsalındaki hanelerin ortalama vergi meblağı 195 kuruştur. En yüksek ortalama vergi meblağı 23 hanenin bulunduğu Kızılcapınar Köyü'nde 440 kuruştur. En düşük toplam vergi meblağı ise Kemer köyünde 158 kuruştur.

Vergi-i Mahsusa ve Zirai Vergiler

Tanzimat döneminde sayısı oldukça fazla olan örfi vergiler yerine dolaysız bir vergi olan “vergi-i mahsusa” uygulanmaya başlanmıştır. Herkesin kazancı gözetilerek tevzi edilen bu vergi 1256/1840 yılından itibaren tahsil edildi. Verginin miktarı sancak düzeyinde belirlenerek toplam miktar kazalar arasında paylaştırılmıştır (Adıyeke, 2000: 777).

Tablo 9.
Vergi-i Mahsusa

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Toplam Vergi-i Mahsusa (kuruş)	Ortalama Vergi-i Mahsusa (kuruş)	Toplam Zirai Vergiler (kuruş)	Ortalama Zirai Vergiler (kuruş)
1	3534	Taşra Divanı	40	6.165	154	1.682	42
2	3535	Daverler Divanı	57	7.841	138	3.160	55
3	3539	Sarımsak Köyü	40	8.772	219	3.056	76
4	3541	İkse Köyü	20	2.929	146	716	36
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	5.234	164	1.787	56
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	10.362	155	3.011	45
7	3544	Bacacılar Divanı	25	4.007	160	1.043	42
8	3545	Başviran Divanı	43	6.022	140	2.089	49
9	3546	Virancık Köyü	53	8.984	170	3.235	61
10	3549	Yaycılar Divanı	75	11.655	155	4.775	64
11	3550	Ortacı Divanı	45	6.732	150	2.677	59
12	3552	Akkaya Divanı	62	10.400	168	3.877	63
13	3553	Kargalar Köyü	34	5.085	150	1.373	40
14	3558	Kilise Divanı	31	4.035	130	1.774	57
15	3560	Gebe Divanı	134	22.696	169	4.644	34
16	3560	Danışmendli Divanı	33	8.685	263	1.307	39
17	3560	Bereketler Divanı	20	4.897	245	695	34
18	3561	Ardıç Köyü	72	14.595	203	4.269	59
19	3562	Ömerli Divanı	52	7.598	146	2.133	41
20	3563	Kocabelik Divanı	64	10.710	167	2.823	44
21	3564	Soğanlı Divanı	60	10.593	177	2.758	46
22	3565	Kışla Divanı	35	5.214	149	1.499	43
23	3566	Tepeviran Köyü	57	11.980	210	2.848	50
24	3567	Kestaneci Divanı	20	2.300	115	1.031	52
25	3568	Akçakilise Divanı	27	3.743	139	1.852	69
26	3569	Köhistan Divanı	34	11.490	338	1.917	56
27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	9.012	392	1.112	48
28	3570	Kulak Divanı	39	5.794	149	1.807	46
29	3571	Öğberler Divanı	134	24.988	186	8.163	61
30	3572	Bayat Köyü	58	11.562	199	1.755	30
31	3573	Şamlar Divanı	57	7.075	124	2.743	48
32	3574	Dereköy Köyü	63	11.120	177	2.631	42
33	3576	Hacı Köyü	28	4.994	178	1.008	36
34	3577	Kepez Divanı	42	5.556	132	1.844	44
35	3578	Sivriler Köyü	90	14.305	159	4.438	49
36	3579	Sücüllü Köyü	26	4.365	168	1.027	40
37	3580	Şiran Köyü	38	7.044	185	764	20
38	3581	Kemer Köyü	30	4.140	138	608	20
39	3583	Abdülmelik Divanı	81	11.696	144	5.224	64
Toplam			1.941	334.375	172	45.029	23

Hane reislerinden tahsil edilmiş olan Vergi-i Mahsusanın toplam tutarları (Tablo 9) incelendiğinde bu vergi meblağının hane sayısı ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. 1844 (hicri 1260) yılındaki en fazla vergi-i mahsusa 24.988 kuruşla Öğberler divanıdır. Hane başına en yüksek ortalama ise 392 kuruş belirlenen Kızılcapınar köyünde tahsil edilmiştir. En fazla vergi-i mahsusanın en yüksek hane sayılarından birinin olduğu Öğberler divanında belirlenmesi bu verginin hane sayısı ile uyumlu olduğunu göstermektedir. En yüksek ortalama vergi-i mahsusanın ise Kızılcapınar köyünde tespit edilmesi bu yerleşim biriminde ziraat haricindeki mesleklerden yüksek tutarda gelir elde edildiğini göstermektedir.

En düşük seviyede vergi-i mahsusa toplamı sadece 20 hanenin yaşadığı ve 2.300 kuruş tahsil edilebilen Kestaneci divanıdır. Ayrıca Kestaneci divanında en düşük ortalama vergi-i mahsusa 115 kuruş olarak belirlenmiştir. Kestaneci divanında gelir sahiplerinin büyük kısmının ziraat haricinde zuhurat gelir kazandıran mesleğinin olmadığı belirlenmiştir.

Zirai vergiler incelendiğinde ise vergi sayısının azaltıldığı Tanzimat mali yeniliklerinde zirai kesimde küçükbaş hayvanlardan ağnam resmi, toprak mahsullerinden de öşür vergisi alınmıştır. Karadeniz Ereğli temettuat defterlerinde öşür vergisi, ağnam resmi ve topraktan alınan diğer resimler toplanarak zirai vergiler hesaplanmıştır Bölgedeki ekili topraklarda hinta (buğday), alaf (yulaf), çavdar, mısır ile darı öşürleri alınmıştır. Ayrıca keten resmi, meyve ağacı resmi, duhan resmi ve bostan resminin de tahsil edildiği belirlenmiştir.

Karadeniz Ereğli'deki kırsal yerleşim birimlerinden toplam 45.029 kuruş zirai vergi toplanmıştır. Hane başına ortalama 23 kuruş zirai vergi tahsil edilmiştir. En fazla zirai vergi Öğberler divanından 8.163 kuruş alınmıştır. Ortalamanın yüksek olduğu yerleşim birimi 76 kuruş olan Sarımsak köyüdür. En az zirai vergi Kemer köyündedir ve sadece 608 kuruş toplanmıştır. Ortalaması en düşük 20 kuruş olan yerler Şiran ve Kemer köyüdür. Zirai vergileri doğrudan etkileyen yerleşim biriminde tarım yapılabilen toprak miktarı ve hayvan sayısıdır. Toplam zirai verginin hane sayısı ile uyumlu olduğu; ortalamanın düzeyi ise yüksek olan Sarımsak köyünde hane başına verimli topraklar ve gelişmiş hayvancılık bulunmaktadır. Ortalamanın düşük olduğu Şiran ve Kemer köylerinde ise toprak miktarının işlenmesi ve hayvan sayısının az olduğu anlaşılmaktadır.

Verginin Gelire Oranı

Osmanlı Devleti merkez bürokrasisinin yönetiminde gerçekleştirilen temettuat defteri kayıtlarında tespit edilen tutarlar hem devlet hazinesi hem de mükellefler için en verimli ve etkin seviye olarak görülmüştür. Vergi oranları kamunun ekonomi ve üretim içindeki payını göstermesi açısından önemlidir (Tablo 10).

Tablo 10.
Toplam Verginin Toplam Gelire Oranı

No	Defter No	Yerleşim Birimi	Hane sayısı	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam Vergi (kuruş)	Vergi Oranı (yüzde)
1	3534	Taşra Divanı	40	56.080	7.847	13,9
2	3535	Daverler Divanı	57	63.738	11.011	17,2
3	3539	Sarımsak Köyü	40	50.895	11.828	23,2
4	3541	İkse Köyü	20	19.384	3.645	18,8
5	3542	Ramazanlı Divanı	32	36.370	7.021	19,3
6	3544	Yaraşlı Divanı	67	90.141	13.373	14,8
7	3544	Bacacılar Divanı	25	27.694	5.050	18,2
8	3545	Başviran Divanı	43	47.161	8.111	17,1
9	3546	Virancık Köyü	53	56.993	12.219	21,4
10	3549	Yaycılar Divanı	75	86.008	16.430	19,1
11	3550	Ortacı Divanı	45	57.269	9.409	16,4
12	3552	Akkaya Divanı	62	76.904	14.277	18,5
13	3553	Kargalar Köyü	34	33.111	6.458	19,5
14	3558	Kilise Divanı	31	34.003	5.809	17
15	3560	Gebe Divanı	134	126.020	27.340	21,6
16	3560	Danişmendli Divanı	33	30.530	9.992	32,7
17	3560	Bereketler Divanı	20	19.257	5.592	29
18	3561	Ardıç Köyü	72	80.803	18.864	23,3
19	3562	Ömerli Divanı	52	47.778	9.731	20,3
20	3563	Kocabelik Divanı	64	61.274	13.533	22
21	3564	Soğanlı Divanı	60	62.535	13.351	21,3
22	3565	Kışla Divanı	35	38.903	6.713	17,2
23	3566	Tepeviran Köyü	57	57.563	14.828	25,7
24	3567	Kestaneci Divanı	20	23.421	3.331	14,2
25	3568	Akçakilise Divanı	27	32.776	5.595	17
26	3569	Köhistan Divanı	34	36.330	13.407	36,9
27	3570	Kızılcapınar Köyü	23	26.014	10.124	38,9
28	3570	Kulak Divanı	39	42.445	7.601	17,9
29	3571	Öğberler Divanı	134	170.239	33.151	19,4
30	3572	Bayat Köyü	58	57.818	13.317	23
31	3573	Şamlar Divanı	57	62.797	9.818	15,3
32	3574	Dereköy Köyü	63	55.898	13.751	24,6
33	3576	Hacı Köyü	28	29.955	6.002	20
34	3577	Kepez Divanı	42	41.879	7.400	17,6
35	3578	Sivriler Köyü	90	83.231	18.743	22,5
36	3579	Süçüllü Köyü	26	26.390	5.392	20,4
37	3580	Şiran Köyü	38	28.696	7.808	27,2
38	3581	Kemer Köyü	30	24.235	4.748	19,5
39	3583	Abdülmelik Divanı	81	104.992	16.920	16,1
Toplam			1.941	2.107.530	379.404	18,0

Divan ve köylerden oluşan yerleşim birimlerinin tamamı değerlendirildiğinde toplam verginin gelir içindeki oranı yüzde 18,0 olarak belirlenmiştir. Yerleşim birimleri incelendiğinde en yüksek oran yüzde 38,9 olan Kızılcapınar Köyü'ndedir. Taşra divanında yüzde 13,9 olan en düşük vergi oranı vardır.

Sonuç

Karadeniz Ereğli kırsal kesimini içeren çalışmada kazaya bağlı olan 120 adet yerleşim birimi tespit edilmiştir. Oldukça yüksek olan bu yerleşim birimi sayısı ile idari birim olarak divanların da kullanılması kazanın coğrafi genişliğinin ve dağınıklığının göstergesidir.

Köyler ve daha büyük olan divanların nüfus fazlalığıyla doğrudan ilgili olmadığı tespit edilmiştir. Sivrilere köyünün nüfusunun yüksek oluşu ile Bereketler ve Kestaneci divanlarının nüfus sayılarının az oluşu divanların kaza-köy ayrımındaki gibi nüfus fazlalığından veya yoğunluğundan kaynaklanmadığının örnekleridir. Divanların coğrafi konumdan ve yerleşim dağınıklığından kaynaklandığının, sadece kamu işlerinin kolay gerçekleştirilmesi için özellikle Karadeniz Bölgesinde geliştirilmiş bir idari birim olduğunu göstermektedir.

Gelir sahibi kişi oranının yüksek oluşu üretken nüfusun yaşadığını gösterir. Toplam gelir miktarı karşılaştırıldığında ziraat haricindeki gelirlerin zirai gelirlere daha fazla oluşu kaza kırsal kesiminde çalışan nüfusun önemli bir kısmının tarım dışında çalıştığını, bireylerin ve hanelerin topraktan edinilen gelire bağımlı olmadığını göstermektedir. Kaza kırsal kesiminin ekonomisinde farklı sektörlerin önemi vardır ve canlı bir ekonomik yapıya sahiptir. Bireysel gelirlere alınan Vergi-i Mahsusa'nın zirai vergilerden çok daha fazla oluşu da bunu ortaya koymaktadır. Kırsal kesimdeki toplam verginin gelire oranı incelendiğinde ise devletin mükellefler ve genel ekonomik yapı açısından ağırlığının olmadığı ve yoğun bir vergi yükünün bulunmadığı tespit edilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) (ML.) VRD. TMT. d. 3534, 3535, 3539, 3541, 3542, 3544, 3545, 3546, 3549, 3550, 3552, 3553, 3558, 3560, 3561, 3562, 3563, 3564, 3565, 3566, 3567, 3568, 3569, 3570, 3571, 3572, 3573, 3574, 3576, 3577, 3578, 3579, 3580, 3581, 3583.

Yayınlanmış Eserler

Adıyeko, N. (2000). Temettuat Sayımları ve Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri. *Ankara Üniversitesi OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 11(11), 769-823. [\[Crossref\]](#)

Barkan, Ö. L. (1953). Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi. *Türkiyat Mecmuası*, 10, 1-26.

Bulduk, Ü. (1992). Çorum Sancağının İdari Teşkilattaki Yeri-1. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3(3). 129-167.

Çakır, C. (2001). Tanzimat Dönemi Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve Vergi İhtilalleri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 51(1). 71-95. S.74.

Ekinci, İ. (2013). Karadeniz'de Ayanlar ve Denizcilik. *Karadeniz Araştırmaları*, 37, 15-49. [\[Crossref\]](#)

Giray, F. (2006). *Maliye Tarihi*. Bursa Ezgi Yayınları.

Göyünç, N. (1979). Hane Deyimi Hakkında. *Tarih Dergisi*, 32, 331-348.

Güran, T. (2013). *19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hañçer, T. H. (2010). *Temettuat Defterlerine Göre Karadeniz Ereğli'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı.

Karal, E. Z. (1943). *Osmanlı Devleti'nde İlk Nüfus Sayımı 1831*. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Kütükoğlu, M. S. (1995) Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri. *Bellefen*, 59(225), 395-412.

Özçağlar, A. (2005). Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3, 1-25.

Özeken, A. A. (1944). Ereğli Kömür Havzası Tarihi Üzerinde Bir Deneme. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 9(3-4), 516-563.

Tabakoğlu, A. (2003). *Türk İktisat Tarihi*. Dergâh Yayınları.

Structured Abstract

Karadeniz Ereğli was founded by the Greeks, who had intense relations with this region in the first age. With its proximity to the Sea of Marmara, it has been an important commercial stop between the Black Sea coast and Greece. The priority of the Ottoman Empire here was about maritime. The contribution of Karadeniz Ereğli to the economy of the Ottoman Empire gained a different character in the 19th century. Discovered in 1822, hard coal laid the foundation for modern economic development.

Bolu was recorded as a separate province in the Temettuat Registers of 1844-45 (H.1261), which was kept later and was the source of this study, and Ereğli was written as a district connected to the central sanjak of this province (BOA. ML. VRD.T MT. d. 3534 etc.).

The registers of the rural part of Karadeniz Ereğli were scanned and 35 temettuat registers were examined. Divans, which are found in large numbers in the records of Karadeniz Ereğli rural settlements, are an administrative unit specific to the region. Divans were mostly located in the northwest of Anatolia and close to the Black Sea.

In the censuses and bureaucratic processes of the administrative units in the Ottoman Empire, the number of households is primarily taken into account. Total population assessments are proportional to the number of people thought to live in the household. In our study, the estimated population per household was taken as five (Barkan, 1953: 11). While there are 1,941 households in the rural area of Karadeniz Ereğli, which consists of divans and villages, the total estimated population is 9,705.

Each house is considered a taxpayer. In households with more than one income, a separate number is given to these people in addition to the number of the householder. The annual incomes of those who have income by writing their occupations are also included in the calculations in details. Shares of income holders in the total population; it reveals the workforce in the relevant settlement, the efficiency and effectiveness of the resources used.

It is seen that a total of 3,529 people have income in Divan and villages. More than one person in 1,188 households has income and the rate is 61.2 percent; Köhistan Divan has the highest rate of settlements with 82.3 percent. The high number of employees suggests that the population in these settlements is productive. Households with more than one income earner have a higher total income. The number of people with income is considered to be in line with the number of taxpayers and adult men.

The level of total incomes in the settlements is consistent with the number of households; It shows the total amount of agricultural land, the number of animals and the cultivation of valuable crops. The average income is related to the quality of the households. It has been determined that households with high average income have more than one income and those working in occupations other than agriculture have incomes. Occupational diversity means that people are not dependent on agriculture; It shows that the level of consumption and welfare is high.

In the reforms of Tanzimat period, tax policies were changed. The determination, distribution and collection of taxes were centralized, and bureaucrats in the center were asked to manage tax revenues. Civil servants, who are public representatives, made their declarations with the support and help of respected people in the society, such as headmen and clergy. In the rural settlements of Karadeniz Ereğli, where there is no non-Muslim population, jizya tax is not collected.

In taxes, the amount is proportional to the number of households in their total. Instead of the customary taxes, which are quite numerous, a direct tax, "vergi-i mahsusa", has begun to be applied. This tax, which was distributed considering everyone's earnings, was collected from 1256/1840. The amount of the tax was determined at the sanjak level and the total amount was divided among the districts. It is high in settlements with high income from occupations other than agriculture. In the cultivated lands in the region, tithes of hinta (wheat), aleph (oats), rye, corn and millet were taken. In addition, it was determined that flax tax, fruit tree tax, duhan tax and garden tax were also collected.

The rate of total tax in income in all settlements consisting of Divan and villages has been determined as 18.0 percent. In the study, 120 settlements related to the district were identified. This very high number of settlements and the use of divans as administrative units are indicators of the geographical extent and dispersion of the district. In addition, it has been determined that villages and larger divans are not directly related to overpopulation. It shows that Divans are caused by geographical location and settlement dispersion, they are an administrative unit developed especially in the Black Sea Region for the easy realization of public works. Different sectors have importance in the economy of the rural area of Karadeniz Ereğli and it has a vibrant economic structure. The fact that the vergi-i mahsusa collected from individual incomes is much higher than agricultural taxes reveals this.